

4. Проект «Шерифи»: український масштаб / А. Тютюнник, Л. Бондарчук, Н. Бімбірайте та ін. Херсон : Гілея, 2018. 204 с.

Одержано 29.03.2019

*Исследованы вопросы, связанные с участием граждан в охране общественного порядка в соответствии с принципом взаимодействия полиции (милиции) с населением в контексте трансформации правосознания указанных субъектов, мотивацией к сотрудничеству и пониманием места и роли каждого из них в государстве.*

**Ключевые слова:** взаимодействие, население, общины, полиция, партнерство, общество, трансформация правосознания, мотивация, закон, охрана общественного порядка.

---

УДК 796.01

**Микола Миколайович САППА,**

доктор соціологічних наук, професор,  
професор кафедри соціології та психології факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ;  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

## **МАРШИРУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ДІЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

*Розглянуто марширування та стройова підготовка як соціальна дія, показана її історія. Наведено opinii сучасних психологів щодо психологічного впливу марширування на людей.*

**Ключові слова:** марширування, стройова підготовка, соціальна дія, історія, психологічний вплив.

Шиккування солдатів і рух в ногу для синхронізації їх дії у збройному зіткненні використовували ще з давніх-давен. Так фаланга—тісно зімкнутий лінійний стрій грецької піхоти для бою, була відома ще під час Троянської війни, але остаточно оформилася в VI столітті до н.е. Логіка шиккування була гранично простою і зрозумілою: якщо бійці на полі бою будуть рухатися урозбрід, лад порушиться і в проломи, що утворилися, може вклинитися противник. Отже, щоб утримати лінію, треба рухатися в єдиному темпі, стройовим кроком. Ритм голосом задавав командир, який йшов попереду або збоку військової фаланги, потім ритм стали задавати барабанним дробом. Таким чином стройовий крок, соціальною дією якого було забезпечення переваг у збройному зіткненні, став обов'язковою частиною військової дисципліни.

У Росії довгий час при навчанні солдатських полків використовувався трактат «Учѣние и хѣтрость рѣтнго строѣния пехѣтнх людѣй», виданий у 1647 р. Це був вільний, адаптований до російських реалій переклад роботи відомого військового спеціаліста, капітана нідерландської армії Й. Я. Вальхаузена. У 1764–1765 роках один із засновників російської військової справи, а тоді ще командир Суздальського піхотного полку, Олександр Суворов написав теоретичну роботу – «Полковое учреждение». Це було розгорнуте повчання з навчання і виховання військ. На центральне місце в системі бойової підготовки Суворов ставить стройове навчання – екзерцицію. «Ніщо так не приводить у справність солдата, як його мистецтво в екзерциції, що йому необхідне для перемоги над ворогом, для того йому слід нею навчатися у тонкощі». Навчання військовослужбовців за Суворовим починалося зі стройової стійки: «щоб вони мали сміливий військовий вигляд, голови вниз не опускали: стояли прямо і завжди груди вперед, черево в себе, коліна витягали і носики нарізно, а підбори зімкнуті, <...> дивилися бадьоро і ставно». Головне завдання стройової підготовки, вважав Суворов, це «підготувати солдатів до злагоджених дій в бою. Для цього він вимагав постійного повторення екзерциції, щоб «вивчене не забували» [1].

Тоді ж, у середині XVIII століття, Фрідріх II король Пруссії ввів у своїх військах так званий «печатний крок» (його ще називають «пруським кроком» або «гусячим кроком»), який тоді через схиляння перед Пруссією та її армією однією з перших перейняла російська армія. Цей крок зберігався і в армії Радянського Союзу, а зараз залишається в Росії. Він використовувався у якості парадного церемоніального кроку військовослужбовцями на військових парадах в СРСР і ще в деяких країнах.

Будь-яка соціальна дія за визначенням має за мету задовольнити потреби та інтереси соціального суб'єкта дії. У нашому випадку стройового навчання метою військового керівництва (суб'єкта дії) є підготувати воїнів до переможних стройових дій у бойових умовах. Тому таке навчання і називали «стройовою підготовкою». Але минув час, змінилася армія: з'явилися нові роди військ, таких як армійська авіація, танкові війська, ракетні війська та інше, де взагалі не здійснюється бойове пересування строєм. Тай і піхотинці вже давно не йдуть строєм у бойових умовах. Тобто реально відпала потреба у стройовому навчанні воїнів для досягнення ними перемоги у бою.

Тут буде доречним згадати, що у армії Ізраїлю, яка брала участь у п'яти війнах, і які всі закінчилися її перемогою, існує мінімальна увага до стройової підготовки – в Ізраїлі вона практично відсутня.

«Наша армія не для парадів, а для війни», – кажуть в Ізраїлі, тому там не витрачають часу на стройове навчання, а витрачають його на те, щоб навчити солдат воювати [2].

У зв'язку з цим виникає природне питання: для задоволення якої потреби в сучасних умовах здійснюється така соціальна дія як марширування? Можливо, якоюсь мірою це є данина військових їх давньої традиції. З іншого боку, психологи зазначають значний психологічний вплив марширування, та тих, хто його виконує. Так, Девід Льюїс, якого називають «батьком нейромаркетингу», вважає, що в нашому мозку глибоко вкоренилося правило: «Дивись, що роблять інші люди, і повторюй за ними». Воно сходить до вродженої потреби прийняття іншими людьми: «...нам потрібно, щоб нас вважали своїми». Використання цього правила знижує рівень стресу і тривожності, підвищує апетит споживання і змушує нас приймати більш ризиковані рішення, оскільки ми відчуваємо себе в безпеці. Воно позбавляє нас власної думки, змушує вважати, що ми не несемо особисту відповідальність за свої дії, надає впевненість в тому, що ми чинимо правильно.

Це також одна з причин, вказує Льюїс, за якими – хоча більше двох століть пройшло з тих пір, коли солдати маршем йшли в бій, – військові все ще дуже багато часу і зусиль втрачають на те, щоб навчити новобранців марширувати в ногу. Він відносить марширування до синхронних культурних ритуалів і, наводячи результати психологічних досліджень у Стенфордському університеті, цитує їх: «Виявилось, що фізична синхронність, що виникає, коли кілька людей виконують рухи одночасно, породжує позитивні емоції, що ослаблюють кордони між особистістю і групою. Вона сприяє відчуттю колективізму, що дозволяє групам зберігати згуртованість» [3].

Відомий американський психолог Роберт Чалдіні, у книзі «Психологія погодження», коментуючи психологічні експерименти своїх колег, пише: «Марширування в унісон – цікавий метод в тому плані, що він до сих пір використовується у військовій підготовці, хоча його цінність як тактики на поле бою давним-давно звелася до нуля. У двох своїх експериментах Вілтермут демонструє одну переконливу причину для продовження його використання. Після спільного марширування ті, кого випробували, з більшою ймовірністю коряться вимогам людини, з якою разом марширували, завдати шкоди членам зовнішньої групи. І так відбувається не тільки тоді, коли таку вимогу висуває особа, що має владу, але і коли це робить рівний з ними» [4].

Висновки психологів підтвердили й фахівці з еволюційної антропології Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі Деніел

Фесслер і Колін Холбрук. Вони надрукували у *Biology Letters* результати своїх досліджень, з яких виявилось, що крок в ногу надає потужний психологічний вплив на тих, що марширує. Він підвищує впевненість в собі, підігріває кураж, підсилює агресивність тому, що ті, хто йдуть в ногу, починають применшувати силу і небезпеку противника. Через те така синхронізація може також підвищити мотивацію до агресії, оскільки, коли інтереси конфліктують, «синхронізовані» індивіди частіше атакують, якщо ворог вважається ними менш грізним. Автори пишуть: «Враховуючи поширеність інституціоналізованої синхронізації в найрізноманітніших контекстах, таких як спортивні змагання та поліцейські формування, ця тривожна можливість заслуговує на більш детальний аналіз» [5].

На завершення розгляду психологічного аспекту впливу марширування нагадаємо про те, що Генеральна Прокуратура Республіки Казахстан у 2017 році виявила у виправних закладах країни системне використання стройової підготовки і довготривалого марширування для тортур ув'язнених [6].

#### **Список бібліографічних посилань**

1. Рогулин Н. Г. «Полковое учреждение» А. В. Суворова и пехотные инструкции екатерининского времени. СПб. : Изд. Д. Буланин, 2005. 248 с.
2. Паршин К. Цахал – армия для войны, а не для парадов // ТСН : сайт. URL: [https://ru.tsn.ua/blogi/themes/o\\_voine/cahal-armiya-dlya-voyny-a-ne-dlya-paradov-564036.html](https://ru.tsn.ua/blogi/themes/o_voine/cahal-armiya-dlya-voyny-a-ne-dlya-paradov-564036.html) (дата звернення: 12.03.2019).
3. Льюис Д. Нейромаркетинг в действии: как проникнуть в мозг покупателя / пер. с англ. М. Мацковская. М. : Манн, Иванов и Фербер, 2015. 330 с.
4. Чалдини Р. Психология согласия. М. : Эксмо, 2016. 410 с.
5. Fessler D., Holbrook C. Marching into battle synchronized walking diminishes the conceptualized formidability of an antagonist in men. *Biology Letters*. 2014. Vol. 10, Iss. 8. DOI: <https://doi.org/10.1098/rsbl.2014.0592>.
6. Смайыл М. Запретить осужденным ходьбу маршем предложила Генпрокуратура РК // Tengrinews : сайт. URL: [https://tengrinews.kz/kazakhstan\\_news/zapretit-osujdenным-hodbu-marshem-predlozila-genprokuratura-312863/](https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/zapretit-osujdenным-hodbu-marshem-predlozila-genprokuratura-312863/) (дата звернення: 12.03.2019).

Одержано 16.03.2019

*Рассмотрены маршировка и строевая подготовка, показана их история. Приведены мнения современных психологов о психологическом влиянии маршировки на людей.*

**Ключевые слова:** маршировка, строевая подготовка, социальное действие, история, психологическое влияние.